

№ 02-2/3453
2021 ж. "25" 06

**Жоғары және (немесе) жоғары оқу
орнынан кейінгі білім беру
ұйымдарына және ғылыми ұйымдарға
(тізім бойынша)**

«Қаржы орталығы» АҚ «Білім туралы» ҚР заңының 1-бабының 13-1) тармақшасына сәйкес жас мамандардың жұмыспен өтеу жөніндегі өз міндеттерін орындауына мониторинг пен бақылауды қамтамасыз ететін білім беру саласындағы уәкілетті органның операторы (бұдан әрі – Қоғам немесе Оператор) ретінде мынаны хабарлайды.

Қазіргі уақытта жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында (бұдан әрі – ЖЖОКБҰ) мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде оқу бітірген түлектерді жұмысқа орналастыру процесі жүзеге асырылуда, осыған байланысты Қоғам ЖЖОКБҰ назарын жас мамандарды жұмысқа бөлу және орналастыру барысында, оның ішінде ЖЖОКБҰ мен Оператордың өзара іс-қимыл рәсімдерінде туындайтын неғұрлым өзекті не проблемалық мәселелерге, әдеттегі кемшіліктерге аудартуды жөн санап отыр.

Жас мамандарды жұмысқа бөлу және жіберу тәртібі «Білім туралы» ҚР Заңымен (бұдан әрі – Заң) және Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 30 наурыздағы № 390 қаулысымен бекітілген Маманды жұмысқа жіберу, бюджет қаражаты есебінен шеккен шығыстарды өтеу, өз бетінше жұмысқа орналасу құқығын беру, мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде білім алған Қазақстан Республикасының азаматтарын жұмыспен өтеу жөніндегі міндетінен босату немесе олардың міндетін тоқтату қағидаларымен (бұдан әрі – Қағидалар) регламенттелген.

1. ЖЖОКБҰ-ның Операторға ұсынатын мемлекеттік тапсырыс негізінде оқыту мен бөлу туралы құжаттардың дұрыстығы мәселелері бойынша.

1.1. Бюджеттік шығыстар туралы дәйексіз анықтамалар бойынша

Қағидалардың 29-тармағына сәйкес ЖЖОКБҰ және денсаулық сақтау саласындағы уәкілетті орган жыл сайын 15 тамыздан кешіктірмей бөлу туралы хаттамалық шешім қабылданған күннен бастап күнтізбелік 15 күннің ішінде Операторға бөлу жөніндегі барлық материалдарды жібереді. Осындай құжаттардың бірі бюджеттік шығыстар туралы анықтама – мемлекеттік тапсырыс негізінде оқу кезеңінде республикалық бюджеттен жас маманды оқытуға жұмсалған ақша сомасы туралы мәліметтерді қамтитын құжат болып табылады.

Алайда іс жүзінде анықтамада көрсетілген шығыстар сомасы және ЖЖОКБҰ қызметкерлері Оператордың «БСКЕМ» АЖ дерекқорына енгізген шығыстар сомасы сәйкес келмеген не анықтамада көрсетілген шығыстар сомасы іс жүзінде оқытуға жұмсалған қаражатқа сәйкес келмеген, яғни қате сома көрсетілген жағдайлар болды.

Сондай-ақ жұмыспен өтеу жөніндегі міндеттемені бұзған жауапкер жас мамандардан Оператордың талап арызы бойынша соттар бюджеттік анықтамаларда кәте көрсетілген, іс жүзінде жұмсалған қаражат сомасынан едәуір асатын сомаларды өндіріп алған фактілер орын алды.

Мұндай жағдайларда дұрыс көрсетілмеген және негізсіз өндіріп алынған ақша қаражаты үшін жауапкершілік Операторға дұрыс емес деректері бар құжатты ұсынған ұйым ретінде ЖЖОКБҰ-ға жүктеледі, бұл осы сомалардың кінәлі тарап ретінде ЖЖОКБҰ-дан сот тәртібімен өндіріп алылуына және соттардың ЖЖОКБҰ-ға қатысты жеке ұйғарым шығаруына әкеп соғуы мүмкін.

1.2. Жолдамалардағы жас мамандар қолтаңбаларының дәйексіздігі туралы.

Қағидалардың 27-тармағына сәйкес жас мамандарды дербес бөлу тиісті бөлу жөніндегі комиссияның хаттамалық шешімімен жыл сайын 1 шілдеден кешіктірмей ресімделеді, оның негізінде ЖЖОКБҰ осы Қағидаларға қосымшаға сәйкес нысан бойынша жұмысқа жолдамалар дайындайды.

Бұл ретте Заңның 47-бабының 17-тармағында көрсетілген ҚР азаматтарын олардың жұмысқа бөлінуі туралы хабардар етуді ЖЖОКБҰ хаттамалық шешім қабылданған сәттен бастап үш жұмыс күнінен кешіктірмей жұмысқа жолдамалар беру арқылы жүзеге асырады.

Жұмысқа жолдама жұмыспен өтеу жөніндегі міндеттемелер бұзылған жағдайларда Оператор дәлел ретінде сотқа ұсынатын құжаттардың бірі болып табылады.

Дегенмен жас мамандар өздерінің бөлу жөніндегі комиссиялардың отырыстарына қатыспағандарын, отырыстың өткізілу күні туралы немесе комиссиялар қабылдаған шешім туралы тиісті түрде хабар алмағандарын, қолдарына жолдама алмағандарын алға тартатын жағдайлар жиі болып тұрады, сондай-ақ жолдамаларда қойылған қолтаңбалардың түпнұсқалығына дау айтатын фактілер де бар.

Осындай даулар бойынша сот прецеденттері бар.

Мысалы, Қостанай облысының Арқалық қалалық соты 2017 жылы жолдамада қойылған жас маман қолтаңбасының түпнұсқалығына қолжазу сараптамасын тағайындау туралы ұйғарым шығарды, оның нәтижесінде қойылған қолтаңбаның қолдан жасалу фактісі анықталып, сот шара қабылдау үшін ҚР Білім және ғылым министрлігіне және ЖЖОКБҰ қызметкерін ҚР Қылмыстық кодексінің 385-бабының 3-бөлігі және 420-бабының 1-бөлігі (жалған құжаттарды қолдан жасау, дайындау және сотта куәнің көрінеу жалған айғақтары) бойынша қылмыстық жауапкершілікке тарту туралы процестік шешім қабылдау үшін Прокуратураға жолданған жеке ұйғарым шығарды.

Келтірілген жағымсыз фактілерді назарға ала отырып, ЖЖОКБҰ қызметкерлерімен заңның бұзылуына жол бермеу туралы тиісті нұсқама өткізу қажет.

1.3. Білім беру қызметтерін көрсету туралы шарттардың болмауы туралы.

Заңның 47-бабының 14-тармағында білім алушылардың құқықтары, міндеттері мен жауапкершілігі білім беру ұйымының жарғысында және білім беру қызметтерін көрсету туралы шартта көзделуі тиіс деп белгіленген.

Заңның 43-1-бабының 2-тармағының 4) тармақшасына сәйкес білім беру қызметтерін көрсету шартының нысандарын әзірлеу және бекіту ЖЖОКБҰ-ның құзыретіне жатады.

ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 600 бұйрығымен бекітілген Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларының 35-тармағында мемлекеттік грант негізінде оқуға түскен ҚР азаматтары кемінде 3 (үш) жыл жұмыспен өтеу туралы шарт жасайтыны жазылған.

ҚР Азаматтық кодексінің 378-382-баптарына сәйкес екі немесе одан көп адамның азаматтық құқықтар мен міндеттерді белгілеу туралы келісімі шарт деп танылады. Шарттан міндеттемелік құқықтық қатынастар туындауы мүмкін. Шарт жасасу міндеті заң актілерінде көзделген жағдайларды қоспағанда, азаматтар мен заңды тұлғалар шарт

жасасуға ерікті. Тиісті шарттың мазмұны, заңдармен жазылған жағдайлардан басқасында, шарт ережелері тараптардың өз қалауы бойынша белгіленеді.

Мониторинг пен бақылауды жүзеге асыру барысында Оператор мынадай жағдайларға жиі тап болады:

- білім алушылармен білім беру қызметтерін көрсету туралы шарт жасалмаған;
- білім беру қызметтерін көрсету туралы шартта мемлекеттік тапсырыс негізінде оқуға түскен азаматтардың жұмыспен өтеуге немесе жұмыс өтелмеген жағдайда оның оқуына жұмсалған шығынның орнын толтыруға міндетті екендігі туралы талаптар қамтылмаған.

Бұл жағдайлар даулы құқықтық қатынастар туындаған жағдайда ақшалай қаражатты өндіріп алуды біршама қиындатады.

1.4. Білім алушылардың дербес деректерін (зейнетақы және әлеуметтік аударымдарды) жинауға және өңдеуге келісім беруі туралы.

Бүгінгі таңда Заңмен жұмысты өтеу міндеті жүктелген жас мамандар саны мониторингілеуге жататын жас мамандар санаттарының 6 санатқа дейін көбеюі есебінен 2012 жылдағы 2 195 адамнан 2021 жылы 90 мыңнан аса адамға дейін айтарлықтай өсті.

Оператор жұмысты өтеу бойынша мониторингпен және бақылаумен қамтуы тиіс жас мамандар санының айтарлықтай өсуі жас мамандардың жұмысқа орналасуы (келуі, келмеуі, жұмыстан босатылуы) туралы деректерді ұсыну, алу және өңдеу тетігінің оңтайландырылуын талап етеді.

Бұл жағдайда жас мамандардың жұмысқа орналастырылуы туралы мәліметтерді міндетті әлеуметтік және зейнетақы жарналарының болуы туралы ақпаратты қамтитын ҚР Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігінің автоматтандырылған ақпараттық жүйелері мен дерекқорлары арқылы алу әлдеқайда оңтайлы.

Алайда «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» ҚР Заңына сәйкес мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелеріндегі дербес деректерді үшінші тұлғалар сол дербес деректер субъектісінің келісімі болған жағдайда ала алады.

Осыларды ескере отырып, білім беру қызметтерін көрсету шартына білім алушылардың жұмысқа орналасу фактісі мен жұмыс орнын анықтау үшін зейнетақы жарналары мен әлеуметтік аударымдарының болу-болмауына қатысты дербес деректерді жинауға және өңдеуге келісуі туралы тармақты енгізу не білім беру қызметтерін көрсету шартына қосымша ретінде дербес деректерді жинауға және өңдеуге білім алушылардың келісім беруі туралы жеке өтінішке қол қою мүмкіндігін қарастыру қажет.

1.5. Оператордың «БСКЕМ» АЖ дерекқорына мәліметтерді енгізу мәселелері бойынша

Мемлекеттік тапсырыс негізінде оқуға түскен және оқу бітірген жас мамандарды тегі бойынша есепке алуды Оператор «Білім беру және студенттік кредиттерді есепке алу және мониторингілеу» ақпараттық жүйесінің (бұдан әрі – «БСКЕМ» АЖ) «Жас мамандардың есебі» ішжүйесінде жүргізеді.

2018 жылдан бастап ЖЖОКБҰ-ға оқуға қабылдау, ауыстыру, академиялық демалыс беру, оқудан шығару туралы бұйрықтар; жұмысқа бөлу күні мен орны туралы мәліметтер; растау құжаттарының скан-нұсқаларын қоса бере отырып, жұмыспен өтеу міндетінен босатылған адамдар туралы мәліметтер; қосымша хаттамамен қайта бөлу туралы деректер; оқудан шығарылған және ауыстырылған студенттер бойынша шығыстар сомасы және басқалар сияқты жас мамандар туралы мәліметтерді енгізу үшін Оператордан осы дерекқорға шектеулі қолжетімділік берілген.

Бұл ретте Оператор мәліметтерді уақтылы енгізбеу, қажетті деректерді енгізбеу не қате деректерді енгізу жағдайларын жүйелі түрде анықтап отырады.

Осыған байланысты білім алушылардың қозғалысы туралы бұйрықтардың дұрыс деректемелерін, оқуға жұмсалған бюджет шығыстарының сомаларын, жұмысқа бөлу және қайта бөлу орындарын дұрыс енгізудің маңыздылығына ерекше назар аудартқымыз келеді.

Сондай-ақ осы мүмкіндікті пайдалана отырып, мониторинг және бақылау рәсімдерін жеңілдету үшін, әсіресе сот талқылауларының санын азайту және дауларды сотқа дейін реттеу жолымен мәселені шешу үшін олар жұмыспен өтеу жөніндегі өз міндеттемелерін бұзған жағдайларда ЖЖОКБҰ-дағы студенттердің байланыс деректерін (жас мамандардың, олардың ата-аналарының және басқа туыстарының телефон нөмірлері, электронды пошта адрестері, болған жағдайда ресми тіркелген мекенжайларынан басқа нақты тұратын тұрғылықты жерлерінің мекенжайлары және басқа деректер) енгізу мүмкіндіктерін қарастыруды сұраймыз.

2. Халықты жұмыспен қамту орталықтарына бөлу мәселелері бойынша.

ҚР Үкіметінің 2016 жылғы 13 мамырдағы № 289 қаулысымен Қағидалар 17-1-тармақпен толықтырылды, оған сәйкес жұмысқа бөлу сәтінде бос жұмыс орындары болмаған жағдайда, бөлу жөніндегі комиссиялар жас мамандарды және философия (PhD) докторларын жұмысты өтеу мерзімінде жұмыссыз ретінде есепте болған уақытты есептей отырып, тұрғылықты жеріндегі халықты жұмыспен қамту орталығында тікелей не «электрондық үкіметтің» веб-порталы немесе «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы арқылы жұмыс іздеп жүрген адам ретінде тіркеуге жібереді.

Аталған құқық нормасы Қағидаларға жас мамандарды жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу мақсатында енгізілді, өйткені Халықты жұмыспен қамту орталықтары «Халықты жұмыспен қамту туралы» ҚР Заңына сәйкес өңірде бос жұмыс орындары туралы толық ақпаратқа ие мемлекеттік мекемелер болып табылады. Үлгілік жарғыға сәйкес Жұмыспен қамту орталықтарының мақсаты жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді шараларын іске асыру болып табылады.

Сонымен қатар Заңда да, Қағидаларда да жұмыспен қамту орталығында есепке қойылған орны бойынша бос жұмыс орындары болмаған жағдайда жұмыспен өтеу міндетінен босату көзделмеген, сондай-ақ жұмыссыз ретінде есепке тұру үшін қандай да бір шекті мерзім белгіленбеген (әдетте үш жылдық мерзім қолданылады), бұл жұмыссыздық бойынша жәрдемақылар сомасының минималды болуынан және басқа мамандық бойынша не тиісті саладан басқа салада өз бетінше жұмысқа орналасуға шектеулер болғандықтан жас мамандар тарапынан шағымдардың көптеп түсуіне себеп.

Осыны ескере отырып, ЖЖОКБҰ комиссияларына жұмысқа бөлу кезінде оқу бітірушілерді нақты жұмыс берушілерге тұрақты жұмыс орнына жұмысқа орналастыру бойынша барлық мүмкін деген шаралар мен ресурстарды барынша пайдалану және жұмыс іздеп жүрген адамдар ретінде Жұмыспен қамту орталықтарына жіберілетін оқу бітірушілер санын барынша азайту керек.

ҚР БҒМ-нің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен бекітілген Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларында (53-тармақ) ЖЖОКБҰ кадрларды даярлау бағыты бөлінісінде бітіру жылы ішінде бітірушілердің кемінде 50%-ын жұмысқа орналастыруды қамтамасыз етеді деп көзделген.

Бұл ретте ЖЖОКБҰ түлектеріне құрылған жұмыс орындарының санына мониторинг жүргізуді қамтамасыз етеді. Тиісті мемлекеттік органдар шектеу іс-шараларын жүзеге асырған, төтенше жағдай енгізілген, әлеуметтік, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындаған жағдайларда ЖЖОКБҰ оқу бітірушілердің кемінде 50%-ын кадрларды даярлау бағыты бөлінісінде бітіргеннен кейінгі екі жыл ішінде жұмысқа орналастыруды қамтамасыз етеді.

ҚР БҒМ 2017 жылғы 13 маусымдағы № 277 бұйрығымен бекітілген Жас мамандарды және (немесе) философия докторларын (PhD) жұмысқа бөлу жөніндегі комиссия туралы ережеге сәйкес Комиссияның негізгі міндеттеріне жас мамандардың әлеуетті жұмыс берушілермен өзара іс-қимыл жасау жатады.

3. Жас маманның жолдама бойынша жұмыс орнына келмеу салдары және жұмысты өтеу бойынша одан әрі жасалуы тиіс іс-әрекеттерді ресімдеу тәртібі туралы мәселе бойынша

Қағидалардың 24-тармағына сәйкес ағымдағы жылдың түлектерін Бөлу жөніндегі комиссиялардың отырыстары жыл сайын ерте дегенде 1 маусымда күндізгі форматта немесе қашықтан өткізіледі.

Заңның 47-бабының 17-тармағында көрсетілген ҚР азаматтары ағымдағы жылдың 1 маусымына дейін тиісті Комиссияларға берілген өтініштер негізінде Комиссиялардың отырыстарына қатысуға жіберіледі. Заңның 47-бабының 17-тармағында көрсетілген ҚР бірнеше азаматын бір бос орынға жіберуге жол бермеу мақсатында оларды алдын ала бөлу жүзеге асырылады.

Тиісті Бөлу жөніндегі комиссияға дәлелді себептерсіз келмеген тұлғалар өздерінің қатысуынсыз бөлінеді. Заңның 47-бабының 17-тармағында көрсетілген, ағымдағы жылы оқуын аяқтайтын Дербес бөлу тиісті Бөлу жөніндегі комиссияның хаттамалық шешімімен жыл сайын 1 шілдеден кешіктірмей ресімделеді, оның негізінде ЖЖОКБҰ осы Қағидаларға қосымшаға сәйкес нысан бойынша жұмысқа жолдамалар дайындайды.

Бұл ретте Заңның 47-бабының 17-тармағында көрсетілген ҚР азаматтарын бөлу туралы оларды хабардар етуді ЖЖОКБҰ хаттамалық шешім қабылданған сәттен бастап үш жұмыс күнінен кешіктірмей жұмысқа жолдамалар беру арқылы жүзеге асырады.

Осылайша Комиссияның отырысына көзбе-көз немесе қашықтықтан қатысқан және қолына жолдама алу арқылы бөлінген жұмыс орны туралы тиісті түрде хабардар етілген жас маман ағымдағы жылдың 1 қыркүйегінде жұмысты өтеу үшін бөлу орнына келуге міндетті.

Жұмыс орнына келмеу үшін құжатпен расталған дәлелді негіздер (жақын туыстарының науқастануы, қайтыс болуы, өзге де отбасылық және форс-мажорлық мән-жайлар) болуы тиіс, керісінше жағдайда жұмыс орнына келмеу жұмысты өтеу жөніндегі міндеттемені бұзу ретінде саналады және Оператордың оқу үшін жұмсалған бюджет шығыстарын өтеу туралы талап қоюына әкелуі мүмкін.

Қағидалардың 31-тармағына сәйкес бөлінген жерге белгіленген мерзімде дәлелді себептермен (жас маманның немесе жақын туыстарының науқастануы, некеге тұруы және тұрғылықты жерін ауыстыруы, жұмыспен өтеу орнына уақтылы келуіне кедергі болған өзге де отбасылық және форс-мажорлық мән-жайлар) келмеген адамдар қайта бөлінуі тиіс.

Егер жұмыспен өтеу орнына жолдама бойынша келмеген жас маман өз бетінше жұмысқа орналасқан жағдайда ол Оператор жұмыстың өтелуін одан әрі мониторингілеуді жүргізуі үшін ҚР Еңбек кодексінің 35-бабында көрсетілген тізбеге сәйкес растайтын құжаттарды қоса бере отырып, Операторға түсіндірме хат жіберуі тиіс, онда өзінің келмеу себептері туралы, өз бетінше орналасқан жұмыс орны туралы хабарлайды.

Жұмыс орны мен лауазымы Заң мен Қағидалардың талаптарына сәйкес келген жағдайда Оператор жұмыстың өтелуін қабылдайды және сол ұйымдағы жұмыс өтілі жұмысты өтеу мерзіміне есептеледі.

4. Заңға жұмыспен қамту және жұмыспен өтеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге қатысты.

«Білім туралы» ҚР Заңына 2021 жылғы 22 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2021 жылғы 8 қаңтардағы № 410-VI ҚР Заңымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

4.1. Заңның кері күші туралы.

«Құқықтық актілер туралы» ҚР Заңының 43-бабына сәйкес нормативтік құқықтық актінің күші ол қолданысқа енгізілгенге дейін туындаған қатынастарға қолданылмайды.

Нормативтік құқықтық актінің кері күші азаматтарға жүктелген міндеттерді алып тастайтын немесе олардың жағдайын жақсартатын жайттар бұл ережеге жатпайды. Азаматтарға жаңа міндеттерді жүктейтін немесе олардың жағдайын нашарлататын заңдардың кері күші болмайды. Жауаптылықты белгілейтін немесе күшейтетін заңдардың кері күші болмайды.

Осыларды негізге ала отырып, ҚР Білім және ғылым министрі А. Аймағамбетовтің төрағалығымен өткен кеңестің 2021 жылғы 23 сәуірдегі хаттамасымен Заңның 47-бабының 17-тармағын енгізілген өзгерістерімен және толықтыруларымен 2021 жылғы 8 қаңтардағы № 410-VI Заң қолданысқа енгізілгенге дейін туындаған қатынастарға, осы нормативтік құқықтық актінің кері күші мемлекеттік тапсырыс негізінде оқу шығыстарын өндіріп алу туралы акті, оның ішінде күші жойылған, қайта қаралған акті болған және мемлекеттік тапсырыс бойынша шығыстар өтелген, республикалық бюджетке аударылған жағдайларды қоспағанда, мемлекеттік тапсырыс негізінде оқыған ҚР азаматтарының жағдайын жақсартатын жағдайларда қолдану туралы шешім қабылданды.

4.2. Ұйымдардың ұйымдық-құқықтық нысаны мәселесі бойынша.

Заңның алдыңғы редакциясында қамтылған енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес мемлекеттік білім беру, денсаулық сақтау және ветеринария ұйымдарында ғана жұмысты өтеу туралы талап алынып тасталды, осылайша жас мамандарға мемлекеттік ұйымдармен қоса жекеменшік нысандарындағы ұйымдарда да жұмысқа тұру және жұмысты өтеуді жүзеге асыру құқығы берілді.

Бұл ретте жеке кәсіпкерлік белгілі бір қызмет салаларында тыйым салынған, көзделмеген, алып тасталған немесе заңнамалық актілермен («Рұқсаттар және хабарламалар туралы» ҚР Заңы, ҚР Кәсіпкерлік Кодексі, ҚР Салық кодексі, «Білім туралы» ҚР Заңы, «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексі, «Ветеринария туралы» ҚР Заңы, «Ғылым туралы» ҚР Заңы, «Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік реттеу туралы» ҚР Заңы және басқалар) шектелген жағдайларды алып тастағанда және ҚР заңнамалық актілерінде көзделген жағдайларда жеке кәсіпкер немесе жеке кәсіпкерде жалдамалы жұмыскер ретінде жұмысты өтеуге рұқсат етіледі.

4.3. Жұмыспен өтеудің мөлшерлестігі және жұмыс өтелмеген жағдайда шығыстарды өтеудің мөлшерлестігі туралы мәселе бойынша

Заңның алдыңғы редакциясында мемлекеттік тапсырыс негізінде оқыту мерзіміне және нақты жүзеге асырылған ішінара өтеу мерзіміне қарамастан, үш жылдық жұмыспен өтеу не оқуға жұмсалған ақшалай қаражатты толық көлемде өтеу көзделген болатын.

Заңның жаңа редакциясында 47 - баптың 17-тармағы жетінші бөлікпен, ал 47-баптың 17-4-тармағы екінші бөлікпен толықтырылды, аталмыш толықтыруларда ЖЖОКБҰ бітірушілеріне үш жыл емес, олардың мемлекеттік тапсырыс бойынша іс жүзінде оқу уақытына мөлшерлес жұмысты өтеуге, ал жұмыс өтелмеген жағдайда оқу шығыстарын толық көлемде емес, іс жүзінде өтелмеген жұмыс кезеңіне сәйкес өтеуге мүмкіндік беретін құқық нормасы бар.

4.4. Оқудан шығарылған және оқуға қайта қабылданған студенттер бойынша.

Заңның 2021 жылдың қаңтарына дейінгі редакциясында мемлекеттік тапсырыс негізінде оқып жүріп, ЖЖОКБҰ-дан шығарылған, содан кейін ақылы негізде оқуға қайта қабылданған студенттердің жұмысты өтеу не оқу шығындарын өтеу міндеті қарастырылмаған.

Енді Заңның 47-бабының 17-тармағының 8-бөлігінің 3) тармақшасына сәйкес осы тармақта аталған ҚР азаматтары ЖЖОКБҰ-ны бітіргеннен кейін ағымдағы немесе келесі оқу жылы ішінде қайта қабылдану шартымен ЖЖОКБҰ-дан шығарылған жағдайларда осы тармақта көзделген мерзім шегінде мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша іс жүзінде оқу уақытына мөлшерлес жұмыспен өтейді.

4.5. Жаңадан енгізілген жас мамандардың санаттары бойынша.

4.5.1. Бейін бойынша дәрігерлер туралы.

Заңның 47 - бабының 17-тармағы бесінші бөлікпен толықтырылды, оған сәйкес жас мамандардың тағы бір санаты енгізілді, олар – мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде бейіні бойынша докторлар бағдарламасымен докторантурада білім алған Қазақстан Республикасының азаматтары. Бұл санаттағылар оқуын бітіргеннен кейін мемлекеттік органдарда, немесе ЖЖОКБҰ-ларда, я болмаса ғылыми ұйымдарда кемінде үш жыл жұмыспен өтеуге міндетті. Аталған санаттағы жас мамандардың жұмыспен өтеу міндеті 2021 жылдан бастап оқуға түскен азаматтарға қолданылады.

4.5.2. «Мәңгілік ел жастары - индустрияға!» («Серпін») жобасы бойынша мемлекеттік тапсырыс негізінде білім алғандар туралы.

2015 жылғы 24 қарашадағы № 421-V ҚР Заңымен 47-баптың 17-тармағы 2017 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген бесінші бөлікпен толықтырылды. Оған сәйкес Заңның 26-бабының 8-тармағының б) тармақшасында белгіленген квота шегінде педагогикалық, техникалық және ауыл шаруашылығы мамандықтары бойынша оқуға түскен ауыл жастары арасынан шыққан ҚР азаматтары ЖЖОКБҰ-ны бітіргеннен кейін оқытқан жері бойынша өңірде кемінде үш жыл жұмыспен өтеуге міндетті – бұл норма 2017 жылдан бастап оқуға түскен азаматтарға қолданылады.

Заңның 26-бабының 8-тармағының б) тармақшасына сәйкес ЖЖОКБҰ-ға оқуға түсу кезінде Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындаған өңірлерге қоныс аударған ауыл жастары арасынан шыққан Қазақстан Республикасының азаматтары үшін қабылдау квотасы көзделеді.

ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 қаулысымен бекітілген Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі – «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы) шеңберінде Алматы, Жамбыл, Қызылорда, Маңғыстау, Түркістан облыстарының және Шымкент қаласының жұмыс күші артық өңірлерінен шыққан жастарға жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі, техникалық және кәсіптік білім беруге және оларды жұмыс күші тапшы өңірлерге жұмысқа орналастыруға бағытталған «Мәңгілік ел жастары – индустрияға!» («Серпін») жобасын іске асыру бойынша міндет көзделген.

«Еңбек» мемлекеттік бағдарламасының 5.1.3-тармағында осы жоба бойынша білім алған ЖЖОКБҰ түлектері оқу бітіргеннен кейін оқу орны бойынша өңірде кемінде үш жыл жұмыс істейді деп көзделген.

Жоба шеңберінде кадрларды даярлау алты өңірдің: Ақмола, Шығыс Қазақстан, Қарағанды, Қостанай, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарының оқу орындарында жоғары білім беру мамандықтарының бекітілген тізбесі бойынша күндізгі оқу нысанында жүзеге асырылады.

«Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы мен Заңды орындау үшін ЖЖОКБҰ комиссиялары ЖАО-мен бірлесіп, оқыту орны бойынша өңірлерде «Серпін» жобасы бойынша жас мамандарды тиісінше жұмысқа орналастыру бойынша тиісті шаралар қабылдауы қажет, өйткені бүгінгі күні жұмыспен өтеу жөніндегі міндеттемелерді орындамайтындардың ең көп пайызы жас мамандардың дәл осы санаты арасында болып отыр.

ЖЖОКБҰ «Серпін» жобасы бойынша білім алған түлектер арасында түсіндіру жұмыстарын жүргізу, оның ішінде «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасының ережелерімен және ҚР Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2016 жылғы 14 маусымдағы № 515 бұйрығымен бекітілген Жұмыс күшінің ұтқырлығын арттыру үшін адамдардың ерікті түрде қоныс аудару қағидаларымен таныстыру қажет.

Жоғарыда келтірілген нормативтік құқықтық актілерге сәйкес «Мәңгілік Ел жастары - индустрияға!» («Серпін») жобасына қатысушылар қатарына жататын оқу бітірушілер өңіріне қарамастан, ерікті өңіраралық қоныс аударуға қатысады және басым құқықты пайдаланады.

«Мәңгілік Ел жастары - индустрияға!» («Серпін») жобасына қатысушылар оқу бітіргеннен кейін оқыған жері бойынша «Еңбек» бағдарламасына қатысуға өтініш береді.

Қабылдаушы өңірдің халықты жұмыспен қамту орталықтары өңіраралық ерікті қоныс аударуға жәрдемдеседі, олар бес жұмыс күннің ішінде үміткерлерді «Еңбек» бағдарламасына қатысушылардың құрамына қосады және жұмыс күшінің ұтқырлығын арттыру үшін ерікті қоныс аударуға жәрдемдесу бойынша мемлекеттік қолдау көрсету туралы әлеуметтік келісімшарт жасасады.

Жаңа тұрғылықты жерге келгеннен кейін «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасына қатысушыларға және олардың отбасы мүшелеріне, сондай-ақ отбасылық жағдайына қарамастан жалғызбасты адамдарға жұмыскердің көшуі жұмыс берушінің қаражаты есебінен жүзеге асырылатын жағдайларды қоспағанда, «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасында белгіленген мөлшерлерде көшуге материалдық көмек беріледі және тұрғын үйді жалдау (жалға алу), коммуналдық қызметтерге ақы төлеу бойынша шығыстар өтеледі.

4.5.3. Басқа мамандықтар туралы.

2017 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген 2015 жылғы 13 қарашадағы № 398-V ҚР Заңымен Заңның 47-бабының 17-тармағы үшінші бөлікпен толықтырылды, оған сәйкес мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде басқа мамандықтар бойынша білім алған ҚР азаматтары Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен кемінде үш жыл жұмыспен өтеуге міндетті.

Жас мамандардың осы санаты бойынша жұмыспен өтеу 2017 жылдан бастап оқуға түскен адамдарға қолданылады.

Қағидалардың 4-1-тармағына сәйкес мемлекеттік тапсырыс негізінде басқа мамандықтар бойынша білім алған азаматтар ЖОО-ны бітіргеннен кейін кемінде үш жыл меншік нысанына қарамастан ұйымдарда жұмысты өтейді.

Жоғарыда келтірілген құқық нормаларының тұжырымынан жас мамандардың жұмысты өтеуді олар алған мамандық бойынша ғана жүзеге асыруы Заңмен және Қағидалармен міндеттелмегенін көруге болады, бұл өз кезегінде қатаң шектеулерді алып, жас мамандардың осы санатына жұмысқа орналасу кезінде таңдау еркіндігін береді.

Сонымен қатар ЖЖОКБҰ ЖАО-мен бірлесіп және жас мамандардың тікелей қатысуымен ЖЖОКБҰ-дан алған мамандығы не бейіні немесе сабақтас мамандықтар тобы бойынша, сондай-ақ осы мамандыққа байланысты қызмет салалары мен аяларында жас мамандарды жұмысқа орналастыру үшін мейілінше күш салу және жан-жақты шаралар қабылдау қажет.

Бұл санатқа басқа мамандықтар бойынша ауылдық квота шегінде оқыған жас мамандарды да жатқызуға болады.

Заңның 47-бабының 17-тармағының 1-бөлігінде ауылдық жерлерде жұмыспен өтеу міндеті төрт мамандық (педагогикалық, медициналық, ветеринариялық, ауыл шаруашылығы) бойынша ғана көзделгенін ескере отырып, ауылдық квота шегінде басқа мамандықтар бойынша білім алған жас мамандарға ауылдық жерлермен шектеу көзделмеген.

Осылайша ауылдық квота шегінде басқа мамандықтар бойынша білім алған жас мамандарға Заңның 47-бабының 17-тармағының үшінші бөлігінде белгіленген жұмысты өтеу міндеті жүктеледі.

4.6. Ауылдық квота бойынша жаңа мамандықты енгізу туралы.

2019 жылғы 28 қазандағы № 268-VI ҚР Заңымен Заңның 47-бабының 17-тармағының ауылдық квота шегінде білім алған ҚР азаматтарына қатысты бірінші бөлігі педагогикалық, медициналық және ветеринариялық мамандықтан басқа тағы бір (төртінші) мамандық – ауыл шаруашылығы мамандығымен толықтырылды. Бұл мамандық бойынша ауылдық жерде орналасқан аграрлық бейінді меншік нысанына қарамастан ұйымдарда жұмысты өтеу 2020 жылдан бастап оқуға түскен адамдарға қолданылады.

4.7. Резидентураға түскен жағдайда жұмыспен өтеуден босату туралы.

Заңның 2021 жылғы қаңтарға дейінгі редакциясында оқуын одан әрі жалғастыру үшін резидентураға оқуға түскен адамдар жұмыспен өтеу жөніндегі міндеттен босатылған еді (47-баптың 17-2-тармағының 3) тармақшасы).

Заңның жаңа редакциясында оқуын жалғастыру үшін резидентураға мемлекеттік тапсырыс негізінде ғана түскен жас мамандар жұмыспен өтеу міндетінен босатылады, сондықтан резидентураға ақылы негізде түскен адамдарды жұмыспен өтеу міндетінен босатуға негіз жоқ.

4.8. Денсаулық сақтау саласындағы ғылыми ұйымдарда мемлекеттік тапсырыс негізінде оқыту туралы.

Заңның 2021 жылдың қаңтарына дейінгі редакциясында ЖЖОКБҰ-ны бітіргеннен кейін мемлекеттік тапсырыс негізінде медициналық мамандықтарға оқуға түскен ҚР азаматтарына жұмысты өтеу міндеті жүктелген.

Бүгінде 47-баптың 17-тармағының 2-бөлігінің жаңа редакциясына сәйкес, мемлекеттік тапсырыс негізінде медициналық мамандықтарға оқуға түскен ҚР азаматтары ЖЖОКБҰ-ны немесе денсаулық сақтау саласындағы ғылыми ұйымдарды бітіргеннен кейін денсаулық сақтау ұйымдарында кемінде үш жыл жұмыспен өтеуге міндетті.

Осылайша Заң білім беру қызметінің жаңа субъектісі - Денсаулық сақтау саласындағы ғылыми ұйыммен толықтырылды («Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексінің 1 - бабының 1-тармағының 80) тармақшасына сәйкес денсаулық сақтау саласындағы ғылыми ұйым - денсаулық сақтау саласындағы ғылыми, ғылыми-техникалық және инновациялық қызметті, сондай-ақ медициналық, фармацевтикалық және (немесе) білім беру қызметін жүзеге асыратын ұлттық орталық, ғылыми орталық немесе ғылыми-зерттеу институты).

5. Жұмыспен өтеу мәселелері бойынша Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 30 наурыздағы № 390 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу мәселелері жөнінде

ҚР Үкіметінің 2021 жылғы 1 маусымдағы № 365 қаулысымен Маманды жұмысқа жіберу, өз бетімен жұмысқа орналасу құқығын беру, мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде білім алған азаматтарды жұмысын өтеу жөніндегі міндетінен босату немесе олардың міндетін тоқтату қағидалары жаңа редакцияда жазылды.

5.1. Мөлшерлес жұмысты өтеу мерзімін және өтелетін мөлшерлес шығыстарды есептеу формулалары туралы.

Қағидалардың 9-тармағында ақылы негіздегі оқудан мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша оқуға ауысқандар, мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша оқудан ақылы негіздегі оқуға ауысқандар, ағымдағы немесе келесі оқу жылы оқудан шығарылғандар және қайта қабылданғандар үшін жұмыспен өтеудің мөлшерлес мерзімін есептеудің мынадай формуласын қамтиды: $T = y / X * z$, мұндағы: T – жұмыспен өтеу мерзімі, y – нақты оқу мерзімі, x – оқудың жалпы мерзімі, z – 36 айды құрайтын үшжылдық жұмыспен өтеу мерзімі.

Қағидалардың 40 - тармағы жұмыс өтелмеген жағдайда нақты жұмыспен өтелген кезеңге мөлшерлес өтелуі тиіс бюджет қаражатының шығыстарын есептеу формуласын қамтиды: $S_1 = (z - d) * S / z$, мұндағы: S_1 - қайтарылуы тиіс сома, d - нақты жұмыспен өтеу мерзімі, z - 36 айды құрайтын үшжылдық жұмыспен өтеу мерзімі, S – жұмсалған бюджет қаражатының сомасы.

5.2. Қайта бөлу туралы.

Қағидалардың жаңа редакциясы бастапқы бөлінген орны бойынша әртүрлі себептермен жұмысқа орналаспаған жас мамандарды ЖЖОКБҰ комиссияларының қайта бөлуі туралы 31-тармақпен толықтырылды (бұрын Қағидаларда қайта бөлу магистратураға, резидентураға және докторантураға оқуға түспеген азаматтар үшін ғана көзделген болатын).

Қайта бөлу үшін, оның ішінде мерзімді әскери қызмет өткергеннен кейін оралған, жұмыс берушіні тарату немесе штаттарды қысқарту негіздері бойынша жұмыстан шығарылған, бір бос орынға бірнеше жас маманның жіберілуіне байланысты жұмысқа қабылданбаған, жұмыс беруші бос орындарды сақтамаған жағдайдағы адамдар; белгіленген мерзімде дәлелді себептермен бөлу орны бойынша келмеген адамдар; бастапқы бөлу орны бойынша дәлелді себептермен мерзімді толық өтемеген және т. б. адамдар үшін барлығы 10 негіз көзделген.

«Қаржы орталығы» АҚ алдағы уақытта бірлесе және жемісті ынтымақтастықта жұмыс істеуге үміттенеді.

**«Қаржы орталығы» АҚ
президенті**

А. Ибраимов

✉ А.Қ.Жұмабаева
☎ 8/7172/695-049, 8-701-423-36-79
✉ zhumabayeva@fincenter.kz